

8 Päihde- ja dopingrikokset Heini Kainulainen

Päihderikoksissa ei ole uhria, joka tekisi rikosilmoituksen poliisille. Rikokset tulevat ilmi ennen muuta oikeusviranomaisten oman toiminnan ansiosta. Tästä syystä tilastoitujen alkoholi- ja huumausainerikosten määrä ja rakenne vaihtelevat paljolti kontrollin tehon ja kohdentamisen mukaisesti.

8.1 Alkoholirikokset

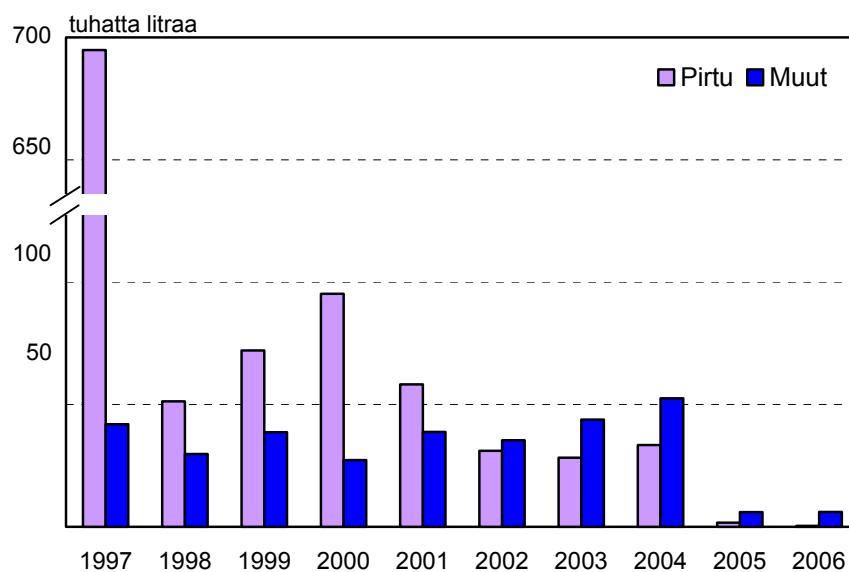
Valvontaviranomaiset suuntaavat voimavarojaan laajoihin ja organisoituihin alkoholirikoksiin. Poliisin tietoon tulleet alkoholipitoisen aineen välittämisrikokset käyvät ilmi alla olevasta asetelmasta. Vuosina 2004–2006 rikosten määrä oli hienoisessa kasvussa, mutta viime vuonna rikosten määrä laski. Vuonna 2006 poliisin tietoon tuli 627 välittämisrikosta, mikä on 16 prosenttia edellisvuotta vähemmän.

Poliisin tietoon tullut alkoholipitoisen aineen luvaton välittäminen vuosina 1997–2006.

1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
458	443	619	688	646	543	569	631	743	627

Tullin tietoonsa saamat alkoholijuomien salakuljetustapaukset ovat vähentyneet voimakkaasti viime vuosina. Kun vuonna 2003 salakuljetuksia paljastui lähes 2 400, lukumäärä väheni ensin kolmannekseen ja sen jälkeen yhä edelleen. Vuonna 2006 alkoholipitoisen aineen salakuljetuksia oli 654, joista 98 prosenttia oli lieviä. Ammattimaisia alkoholin salakuljetusrikoksia paljastui vain yksi. Tullin arvion mukaan alkoholiveron laskeminen ja matkustajatuomisten määrällisten rajoitusten poistaminen EU-maista on vähentänyt alkoholirikosten määrää pimeillä alkoholimarkkinoilla.

Vuonna 2006 alkoholijuomien kokonaiskulutus oli 10,3 litraa absoluuttialkoholia asukasta kohti. Stakesin arvion mukaan maamme alkoholinkulutuksesta noin viidesosa on tilastoimatonta (vuonna 2006 arviolta 1,9 %). Merkittävin tilastoimaton alkoholierä on matkustajien verovapaat tuomiset. Lisäksi tähän kuuluvat alkoholin kotivalmistus, laitton valmistus, salakuljetus, korvikkeet ja ulkomailla nautitut juomat. Stakesin mukaan matkailijoiden tuoman alkoholin määrä lisääntyi vuoden 2004 jälkeen, jolloin alkoholiveroa alennettiin ja Viro sai EU-jäsenyyden. Vuosina 2005–2006 matkustajatuonti on sen sijaan kääntynyt laskuun.

Kuvio 64 Tullin takavarikoiman pirtun ja muun alkoholin määrät (tuhatta litraa) vuosina 1997–2006

Tullin takavarikoimat alkoholimäärät esitetään kuviossa 64. Vuonna 1997 takavarikoidun pirtun määrä oli poikkeuksellisen suuri, miltei 700 000 litraa. Vuonna 2005 tapahtui jyrkkä lasku edellisiin vuosiin verrattuna. Alkoholia takavarikoitiin yhteensä 7 756 litraa, kun sitä edellisenä vuonna oli 85 886 litraa. Vuonna 2006 takavarikoidun alkoholin määrä väheni edelleen, sillä sitä takavarikoitiin yhteensä 6 501 litraa. Pirtun osuus oli noin seitsemän prosenttia kokonaismäärästä.

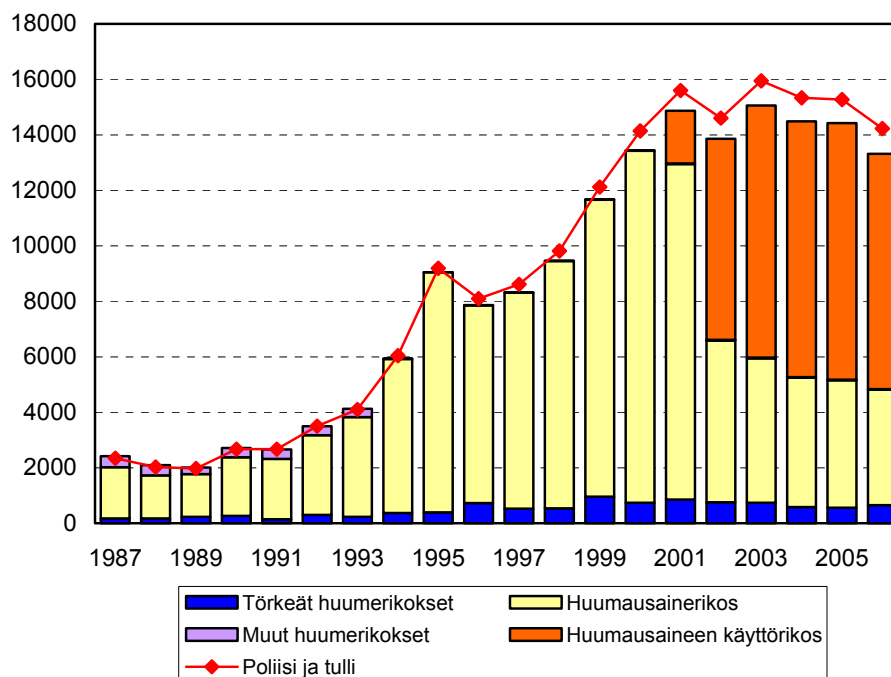
Vuonna 2006 otettiin päihtymyksen takia säilöön 99 559 henkilöä, mikä on muutama prosentti edellisvuotta vähemmän. Määrä on kuitenkin puolet vuoden 1980 tasosta, jolloin otettiin säilöön yli 200 000 henkilöä. Juopuneiden käsittelyä on viime vuosikymmeninä siirretty poliisilta sosiaali- ja terveystieteiden viranomaisille, ja juopumuspidätysten määrää on tietoisesti pyritty vähentämään. Toisaalta monissa kaupungeissa on toteutettu erilaisia tehovalvontahankkeita, joissa on pyritty puuttumaan erityisesti nuorten julkijuomiseen (Törrönen 2004).

Tuoreessa selvityksessä (Nojonen 2005) on tutkittu säilöön otettuja Helsingissä. Viimeisen 20 vuoden aikana asiakaskunnan rakenteessa on tapahtunut muutos. Nykyisin satunnaisesti säilöön otetut henkilöt muodostavat suurimman ryhmän, kun taas aikaisemmin se muodostui toistuvasti säilöön otetuista. Tosin vuosien 2003 ja 2004 välillä säilöön otot ovat kasaantuneet aikaisempaa voimakkaammin samoille henkilöille. Naisia asiakkaista on ollut reilu kymmenen prosenttia.

8.2 Huumausainerikokset

Huumausainerikoksella tarkoitetaan huumausaineen laitonta valmistamista, maahantuontia, maastavientiä, kuljettamista, levittämistä ja hallussapitämistä. Huumausaineen käyttö ja vähäisten määrien hallussapito, hankinta tai sen yritys omaa käyttöä varten on 1.9.2001 lähtien rangaistu huumausaineen käyttörikoksena. Huumausainerikos on törkeä, jos rikoksen kohteena on erittäin vaarallinen tai suuri määrä huumausainetta, rikoksella tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä, rikoksentekijä toimii järjestäytyneen ryhmän jäsenenä, rikoksella aiheutetaan usealle ihmiselle vakava terveyden tai hengen vaara tai huumausainetta levitetään alaikäisille tai muuten häikäilemättömällä tavalla. Tämän lisäksi rikoslaissa on rangaistussäännökset huumausainerikoksen valmistelusta ja edistämisestä. (RL 50 luku.)

Kuviosta 65 havaitaan, että tilastoitu huumausainerikollisuus kasvoi voimakkaasti 1990-luvulla, mutta vuosituhannen vaihteen jälkeen kasvu on taitunut. Vuonna 2006 poliisi ja tullit saivat tietoonsa noin 14 200 huumausainerikosta, mikä on edellisvuotta hieman vähemmän. Kuviossa ylin viiva kuvastaa poliisin ja tullin tietoon saamien huumausainerikosten lukumäärää, kun taas pylväissä kuvataan poliisin tietoon tulleita huumausainerikoksia rikosnimikkeittäin. Viime vuosiin asti suurimmassa osassa huumausainerikoksia oli kysymys perustunnusmerkistön mukaisesta huumausainerikoksesta, mutta huumausaineen käyttörikosuudistuksen jälkeen tätä rikosnimikettä on esiintynyt eniten. Vuonna 2006 poliisi sai tietoonsa lähes 8 500 huumausaineen käyttörikosta, kun perustunnusmerkistön mukaisia huumausainerikoksia oli noin 4 200. Törkeitä huumausainerikoksia oli noin 650, mikä vastaa viittä prosenttia kaikista huumausainerikoksista. Huumausainerikoksen valmistelu ja edistäminen ovat esiintyneet rikosnimikkeinä harvoin (ks. myös taulukko 31.)

Kuvio 65 Poliisin ja tullin tietoon tulleet huumauserikokset vuosina 1987–2006.
Lähde: Tilastokeskus.

Törkeissä huumauserikoksissa 1987–1993 huumauserikoksesta 3, 4, 5.2 §:n ja 1994–2006 rikoslain 50:2 §:n mukaiset teot. Muissa huumauserikoksissa 1987–1993 HuuML 5.1, 6 §:n ja 1994–2006 RL 50:3–4 §:n mukaiset teot.

Taulukko 31 Poliisin tietoon tulleet huumauserikokset vuosina 2002–2006

	2002		2003		2004		2005		2006	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Huumausaineen käyttörikos	7 240	52,2	9 084	60,3	9 217	63,6	9 248	64,1	8 480	63,7
Huumausainerikos	5 821	42,0	5 202	34,5	4 672	32,2	4 589	31,8	4 168	31,3
Törkeä huumauserikok- sain valmistelu	760	5,5	742	4,9	582	4,0	561	3,9	657	4,9
Huumausaine- rikoksen valmistelu	20	0,1	26	0,2	12	0,1	20	0,1	11	0,1
Huumausainerikok- sen edistäminen	16	0,1	4	0,0	3	0,0	7	0,0	1	0,0
Yhteensä	13 857	100	15 058	100	14 486	100	14 425	100	13 317	100
<i>Muutos %</i>	<i>-6,8</i>		<i>+8,7</i>		<i>-3,8</i>		<i>-0,4</i>		<i>-7,7</i>	

Huumausainerikosten piirteitä

Poliisi tilastoi huumausainerikoksia myös tapahtumakerroittain. Tällöin on pyritty erottelemaan, kuinka monta huumausaineen käyttöä, myyntiä, maahantuontia, viljelyä jne. on tapahtunut. Taulukosta 32 voidaan havaita, että valtaosassa tapauksia on kysymys huumausaineen käyttämisestä tai hallussapitämisestä. Tilastointia ei ole tehty törkeimmän tekemuodon mukaan, joten yhden huumausainerikosepäilyn yhteydessä poliisi voi epäillä henkilöä useista eri teoista. Tilastoista ei myöskään pystytä selvittämään, milloin henkilöä epäillään ainoastaan huumeiden käyttämisestä.

Taulukko 32 Huumausainerikokset tapahtumakerroittain vuosina 2002–2006 (%)

	2002	2003	2004	2005	2006
Käyttö	74,33	77,56	76,27	74,39	51,39
Hallussapito	16,61	13,60	17,06	17,55	23,55
Myynti tai muu levitys	7,07	6,36	4,14	5,16	12,72
Hankkimisen yritys	0,78	1,06	1,09	1,14	4,02
Viljely	0,76	0,95	1,11	1,45	6,05
Maahantuonti tai maastavienti	0,13	0,12	0,14	0,10	0,62
Kuljettaminen tai kuljetuttaminen	0,19	0,17	0,10	0,12	0,72
Valmistus	0,09	0,15	0,08	0,05	0,86
Muu	0,03	0,03	0,02	0,04	0,09
Yhteensä	100	100	100	100	100
Tapahtumakerrat (N)	96 835	80 389	78 169	70 501	13 790

Yksi huumausainerikos saattaa sisältää useita eri tekemuotoja.

Poliisi epäili vuonna 2006 kaikkiaan lähes 13 500 henkilön syyllistyneen eri huumausainerikoksiin. Huumausaineen käyttörikoksesta epäiltyjä oli noin 8 500, huumausainerikoksesta 4 200 ja törkeästä huumausainerikoksesta noin 650. Naisia kaikista epäillyistä oli noin 2 100, mikä vastaa 16 prosenttia. Alle 21-vuotiaita oli noin joka viides epäillyistä. 15–17-vuotiaita oli hieman alle 500, ja heistä joka viides oli tyttö (n=101). Alaikäisiä epäiltiin yleensä käyttörikoksesta. Ulkomaalaisia oli kaikista huumerikoksista epäillyistä nelisen prosenttia (483 henkilöä). Lukumäärältään eniten heitä epäiltiin käyttörikoksesta, törkeästä huumausainerikoksesta epäiltyinä oli 72 ulkomaalaista.

Apteekkeihin ja sairaanhoitoyksiköihin tehtyjä murtoja huumaavien aineiden saamiseksi oli KRP:n tietojen mukaan vuoden 2006 aikana 101 (vuonna 2005: 99), joista 29 (18) oli yrityksiä.

Huumausainekontrolli

Huumausainekontrollia on viimeisten kymmenen vuoden aikana tehostettu. Poliisin ja tullin tutkintakeinovalikoimaa, teknisiä apuvälineitä, voimavaroja ja huumekoulutusta on lisätty. Järjestys- ja rikospoliisia on koulutettu havainnoimaan huumeita ympäristössään.

Poliisi pyrkii vähentämään huumausainerikollisuutta rajoittamalla huumausaineiden tarjontaa ja kysyntää. Yksi toiminnan painopisteistä on panostaa huumeiden levittämisen estämiseen. Tämän lisäksi valvontaa kohdennetaan käyttäjäportaaseen. Poliisin vuosille 2003–2006 tehdyn huumestrategian mukaan käyttäjien katutason valvonta estää huumeiden kauppaa, käyttöä ja uusien käyttäjien rekrytoitumista. Samalla poliisi pyrkii tukemaan huumeiden käyttäjien hoitoonohjausta. Viime vuosina noin 64 prosenttia poliisin tietoon saamista huumausainerikoksista on ollut käyttörikoksia (ks. taulukko 31). Myös taulukon 32 osoittama käyttökertojen suuri määrä kertoo käyttäjiin kohdistuvan kontrollin määrästä. Poliisi valvookin varsin tehokkaasti huumausaineen käyttörikollisuutta (ks. myös Kinnunen ym. 2005). Tämä käy ilmi myös tarkasteltaessa rangaistusmääräysmenettelyssä sakotettuja, joista neljäsosa oli syyllistynyt ainoastaan huumeiden käyttämiseen (Kainulainen 2006).

Vakavan huumausainerikollisuuden selvittämisessä hyödynnetään telekuuntelua, televalvontaa ja teknistä tarkkailua, joiden käyttäminen tehtiin mahdolliseksi vuonna 1995. Aluksi näistä tutkintakeinoista hyödynnettiin televalvontaa, jossa selvitetään mihin numeroihin rikoksesta epäilty henkilö on soittanut. Vuonna 1997 matkapuhelimien kuuntelemisen tekniset edellytykset kohenivat, jonka jälkeen tuomioistuimien myöntämien telekuuntelulupien määrä on kasvanut. Lupien määrän lisääntyminen selittyy myös sillä, että rikoksista epäiltyjen käytössä on nykyisin useita eri liittymiä. Tästä syystä kuuntelun kohteena on ollut aikaisempaa useampia liittymiä, vaikka rikoksesta epäiltyjen määrässä ei ole tapahtunut yhtä suurta lisäystä.

Vuonna 2006 tuomioistuimet myönsivät poliisille 1 756 *telekuuntelulupaa*, kun niitä edellisellä vuonna oli 1 506. Poliisi haki tuomioistuimelta usein samalla televalvontaluvan. Telekuuntelun ja -valvonnan kohteena oli yhteensä 568 (562) rikoksesta epäiltyä henkilöä. Tutkinnanjohtajat pitivät telekuuntelua tärkeänä pakkokeinona erityisesti törkeissä huumausainerikoksissa, joihin suuri osa kuunteluista kohdistuu. *Televalvonnoista* neljäsosa kohdistui huumausainerikosepäilyihin. Tuomioistuimet myönsivät poliisille 1 479 (1 419) televalvontalupaa, jotka kohdistuivat 1 154 (1 116) rikoksesta epäiltyyn henkilöön. Tullilla telekuuntelun kohteena oli 76 rikoksesta epäiltyä ja televalvonnan kohteena 210 rikoksesta epäiltyä henkilöä (Tullihallitus).

Tekninen kuuntelu on ollut melko vähän käytetty tutkintakeino. Vuonna 2006 poliisi käytti teknistä kuuntelua 31 tapauksessa, mikä on puolet vähemmän kuin edellisenä vuonna. Kuunteluista 14 (17) toteutettiin rangaistuslaitoksissa, jolloin oli yleensä kysymys törkeistä huumausainerikosepäilyistä. Vuonna 2004 tehtiin pakkokeinolain muutoksella mahdolliseksi suorittaa teknistä kuuntelua vakituiseen asumiseen käytetyssä tilassa (ns. asuntokuuntelu). Vuonna 2006 tuomioistuimet myönsivät kuusi tällaista lupaa, joista toteutettiin kaksi.

Tuomioistuimet ovat varsin vähän hylänneet poliisin tekemiä vaatimuksia telekuuntelusta, -valvonnasta tai teknisestä kuuntelusta. Viimeisen kahden vuoden aikana hylkäyspäätökset ovat vähentyneet vuodesta 2004. (Sisäasiainministeriön kertomus ... 2006.)

Poliisi sai vuonna 2001 mahdollisuuden käyttää epäkonventionaalisia tiedonhankinta- ja rikosentorjuntakeinoja (ns. peitekeinoja) sekä tehdä valeostoja. Peitetoiminta aloitettiin vuonna 2002, mutta sen käyttäminen on poliisin antamien tietojen mukaan ollut hyvin vähäistä. Vuonna 2006 *peitetoiminnasta* tehtiin kymmenisen päätöstä ja toiminnan kohteena oli parisenkymmentä rikoksesta epäiltyä henkilöä. Myös toiminta *valeostoissa* on ollut varsin vaatimatonta. Vuonna 2006 valeostopäätösten kohteina olleiden henkilöiden lukumäärä pysytteli alle kymmenessä. Peite- ja valeostotoimintaa on tehty lähinnä törkeiden huumausainerikosten paljastamiseksi ja selvittämiseksi.

Huumausaineiden salakuljetusta valvova *tullilaitos* on viime vuosina lisännyt erityisesti tietoon ja kohdehakuisuuteen perustuvaa valvontaa. Myös kansainvälistä tietojenvaihtoyhteistyötä on kehitetty. Valvonnan kohdentaminen on tullut erityisen tärkeäksi EU-jäsenyyden myötä, koska tulliviranomaisilla on mahdollisuus vain erityisistä syistä kohdistaa EU:n sisäliikenteessä tarkastustoimenpiteitä matkustajiin ja kulkuneuvoihin. (Tullihallituksen tiedonanto.)

Viime vuosina valtakunnallisen vihjepuhelimen ja nettisivujen kautta on tullut 300–350 sellaista vihjettä, jotka otetaan edelleen käsiteltäviksi. Näistä tehtiin muutamia takavarikkoja käyttäen hyväksi myös tiedustelutietoja. Osa saaduista vihjeistä välitettiin poliisille jatkotoimenpiteitä varten. (Tullihallituksen tiedonanto.)

Tilastokeskuksen tilastotietojen mukaan vuonna 2005 käräjäoikeudessa huumausainerikoksista tuomituista henkilöistä noin joka kolmas oli menettänyt vapautensa rikosprosessin aikana. Törkeästä huumausainerikoksesta tuomitut henkilöt olivat varsin säännönmukaisesti olleet vangittuina. Huumausainerikoksesta tuomitut henkilöt olivat puolestaan yleensä pidätettyinä, sillä noin joka viides oli vangittu. (Ks. myös Kainulainen 2004, 347–348.)

Vuonna 2005 vankiloissa tehtiin 17 632 (15 360) testiä päihteiden käytön selvittämiseksi. Noin 1 600 lähetettiin lisätesteihin, joissa varmistui 804 (825) löydöstä. Noin kolmasosa löydöksistä selittyi lääkkeiden käytöllä. Päihdevalvonnan erityistarkastuksia tehtiin 50 (52) kertaa. Huumausaineita takavarikoitiin edellistä vuotta vähemmän. Lähes tuhannesta määrätystä kurinpitotarkastuksesta suurin osa oli seurausta päihderikkomuksista, vaikka niiden lukumäärä laski jonkin verran. (Kriminaalihuoltolaitoksen ... 2005.)

Huumausainemarkkinat

Suomen huumausainemarkkinoilla liikkuu yleensä kannabistuotteita, amfetamiinia, jossain määrin ekstaasia ja huumausaineeksi luokiteltuja eri lääkkeitä, joista viime vuosina on tavattu yhä enemmän korvaushoitona käytettyä buprenorfiinivalmistetta Subutexia®. Poliisi ja tulli saa takavarikoitua osan näistä aineista. Suomessa takavarikoitujen huumausaineiden määrät ovat olleet pienempiä kuin useimmissa muissa Euroopan maissa. Takavarikoitujen huumeiden perusteella ei kuitenkaan voida luotettavasti arvioida huumemarkkinoiden todellista laajuutta tai niiden ajallista vaihtelua.

Vuonna 2006 useiden huumausaineiden takavarikoitu ainemäärä väheni. Hasista takavarikoitiin 238 kiloa, mikä on yli kolmanneksen vähemmän kuin edellisenä vuonna. Takavarikoitujen kannabiskasvien lukumäärä väheni viidenneksellä. Vuonna 2006 tilastoihin kirjattiin 7 510 kasvia, kun niitä edellisenä vuonna oli 9 460. Takavarikoidun amfetamiinin määrä puolestaan kasvoi lähes kymmenellä prosentilla. Vuonna 2006 takavarikkoon saatiin lähes 126 kiloa amfetamiinia (vuonna 2005: 115 kiloa) ja 3,5 kiloa metamfetamiinia (2,1 kiloa edellisenä vuonna). Ekstaasin takavarikoitu määrä väheni neljänneksellä. Vuonna 2006 takavarikoitiin 39 185 tablettia (vuonna 2005: 52 210 tablettia). Takavarikoidun heroinin määrä on viime vuosina pysytellyt vähäisenä, minkä on arveltu heijastavan sen saatavuuden vähenemistä. Vuonna 2005 onnistuttiin takavarikoimaan poikkeuksellisen suuri määrä heroinia (yli 52 kiloa), josta suurin osa oli peräisin yhdestä tullin tekemästä iskusta. Vuonna 2006 takavarikoidun heroinin määrä putosi 240 grammaan. Subutexin takavarikoitu määrä väheni hieman (22 979 tablettiin). Vuonna 1991 saapui maahamme somali-pakolaisten myötä uusi huume, khat, jolla ei juurikaan ole käyttäjäkuntaa suomalaisen väestön keskuudessa. Sitä takavarikoitiin 3 283 kiloa (vuonna 2005 2 562 kiloa). Kokaiinin esiintyminen on ollut vähäistä, mutta vuonna 2006 takavarikoitu ainemäärä kasvoi reilusta kilosta 6,5 kiloon.

Keskusrikospoliisin (KRP) rikosteknisessä laboratoriossa mitataan myös huumausaine-erien pitoisuudet. KRP:n tekemän erillisen selvityksen mukaan amfetamiinin pitoisuus on laskenut viimeisen kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2006 amfetamiinin keskimääräinen pitoisuus oli katukaupassa 31 prosenttia. Tutkitut erät vaihtelivat välillä 0,1–100 prosenttia.

Taulukko 33 Vuosina 2002–2006 takavarikoituja huumausaineita (kg)

	2002	2003	2004	2005	2006
Hasis	482	423,1	467,4	430,6	282,7
Marihuana	32	45,3	25,8	43,4	32,9
Kannabis-kasvi (kpl)	6 385	8 801	7 840	9 460	7 510
Amfetamiini	129	114,6	101,8	114,5	125,5
Metamfetamiini	-	-	6,8	2,1	3,5
Ekstaasi (tbl)	45 100	35 216	23 244	52 210	39 185
Heroiini	3	1,6	0,2	52,4	0,24
Subutex (tbl)	18 700	37 284	32 970	24 500	22 979
Kokaiini	0,4	1,1	1,1	1,2	6,5
LSD (tbl)	4 680	1 460	196	451,5	171
Khat	1 039	1 879,4	2 117,9	2 562	3 283,1

Lähde: Keskusrikospoliisi

Helsingin huumausainemarkkinoita ja oheisrikollisuutta käsittelevässä tutkimuksessa (Kinnunen 1996) kävi ilmi, ettei huumemarkkinoita ainakaan kokonaisuudessaan voi pitää järjestäytyneinä. Pysyvien huumekartellien ehkäisemisessä varsin merkittävää on se, ettei Suomen poliisi ole korruptoitunut eikä suomalainen yhteiskuntajärjestelmä salli järjestäytyneen rikollisuuden elää paljastuttuaan. Pienimuotoinen huumeiden kauppa ei välttämättä tule poliisin tietoon. Kinnusen arvion mukaan kiinni jäämisen riski on yleisesti ottaen pieni ja kontrolli kohdistuu voimakkaimmin niihin, jotka viranomaiset tuntevat ennestään. Omaisuus- ja väkivaltarikollisuus, huumeiden käyttö julkisilla paikoilla sekä avoin huumekauppa ovat kaikki tekijöitä, jotka jouduttavat poliisirekistereihin joutumista. Huumausainerikollisuuden ja muun rikollisuuden yhteen kietoutuminen koskee erityisesti tiettyä, lähinnä huono-osaista ja yhteiskunnasta vieraantunutta tai aktiivisessa rikoksentekovaiheessa olevaa osaa huumeiden käyttäjistä (ks. myös Perälä 2002). Luotettavien välikäsien kautta aineensa hankkivat ja yksin tai ystäviensä kanssa niitä käyttävät joutuvat harvoin poliisikontrollin kohteeksi. (Ks. myös Kinnunen yms. 2005.)

Huumausaineiden käytön yleisyys

Huumeiden käytön yleisyyttä voidaan arvioida kyselytutkimusten sekä sosiaali- ja terveystieteiden toimenpidetilastojen avulla. Kyselyjä on tehty niin varusmiehille, koululaisille kuin koko väestöllekin. Tällaisissa tutkimuksissa ei kuitenkaan pystytä tavoittamaan kaikkia käyttäjäryhmiä, sillä esimerkiksi huumeiden ongelmakäyttäjät saattavat jäädä kyselyiden ulkopuolelle.

Vuosina 1995, 1999 ja 2003 tehtiin Suomessa kansainvälisesti vertailukelpoinen ESPAD-kysely 15–16-vuotiaille koululaisille. Ensimmäisenä vuonna hieman yli viisi prosenttia vastanneista raportoi laittomien huumeiden käytöstä. Neljä vuotta myöhemmin kokeiluja oli enemmän, mutta vuonna 2003 ei enää tapahtunut lisääntymistä. Suosituin huume oli kannabis, muita laittomia huumeita kokeilleiden osuus oli hyvin pieni. Vuonna 2003 kannabista oli kokeillut 11 prosenttia nuorista. (Ahlström ym. 2003.)

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on tehnyt vuosina 1995, 1996, 1998, 2001 ja 2004 nuorisoriikollisuustutkimuksen 15–16-vuotiaille koululaisille, joissa on kysytty huumeiden käyttämisestä. Vuoteen 2001 asti huumeita kokeilleita nuoria oli aina edellistä mittausta enemmän, mutta vuonna 2004 heidän lukumääränsä laski. Vuonna 2004 kahdeksan prosenttia koululaista ilmoitti kokeilleensa tai käyttäneensä marihuanaa tai hasista ainakin kerran kuluneen vuoden aikana. Vastajista alle kaksi prosenttia ilmoitti kokeilleensa muita huumeita, jolloin oli kyse tavallisesti ekstaasista tai LSD:stä. Marihuanaa tai hasista käyttäneiltä nuorilta kysyttiin myös, olivatko he rahoittaneet käyttöönsä laittomin keinoin. Kyseisiä aineita käyttäneistä seitsemän prosenttia ilmoitti joskus tehneensä niin. Heistä puolet ilmoitti myyneensä huumeita, loput lähinnä varastelleensa. (Kivivuori & Salmi 2005.) Tuoreimpien kouluterveyskyselyiden mukaan nuoret eivät ole lisänneet huumeikokeilujaan (Luopa ym. 2006).

Aikuisväestön (18–74-vuotiaiden) huumeiden käyttöä on tutkittu vuosina 1992, 1996, 1998, 2000 ja 2002 suoritettulla kyselyllä. Huumeiden käyttö on lisääntynyt selvästi vuoden 1992 jälkeen. Vuoden 2002 kyselyssä 12 prosenttia vastaajista ilmoitti joskus elämänsä aikana tekemistään huumeikokeiluista. Kolme prosenttia vastaajista oli puolestaan käyttänyt jotakin laitonta huumetta viimeksi kuluneen vuoden aikana ja yksi prosentti viimeksi kuluneen kuukauden aikana. Alueellisesti huumeiden käyttöä esiintyi eniten siellä missä kaupungistumisaste ja väestötiheys olivat suuria. Aineista suosituin oli kannabis. Tämän tutkimuksen perusteella on mahdollista arvioida, että huumeikokeilut lisääntyivät 1990-luvulla, mutta viimeaikaista käyttöä koskevat vastaukset antavat aiheen olettaa, että kasvu olisi hidastunut. (Hakkarainen & Metso 2003. Ks. myös Hakkarainen & Metso 2001.) Nuorten huumeiden käyttämi-

nen on uuden alkoholipaneeli-tutkimuksen mukaan vähentynyt yhä edelleen (Hakkarainen & Metso 2006).

Suomessa huumeongelma on aivan viime vuosiin saakka ollut pienempi kuin useimmissa muissa läntisissä teollisuusmaissa. Esimerkiksi ruiskuhuume-tartuntojen osuus todetuista HIV-tartunnoista on ollut maailman pienimpiä. Tilanne vakavoitui selvästi 1990-luvun lopulla, jolloin tartunnat levisivät piik-kihuumeiden käyttäjien keskuudessa. Tilanteeseen pystyttiin kuitenkin vaikut-tamaan tekemällä huumeiden käyttäjien keskuudessa ehkäisytyötä, avaamalla matalan kynnyksen neuvontapisteitä ja lisäämällä neulojen vaihto-ohjelmia. Vuonna 2006 huumeiden käytön takia todettiin yhdeksän uutta tartuntaa, kun niitä kaikkiaan oli 193 (www.ktl.fi). Hepatiittitartunnat voivat niin ikään liit-tyä ruiskuhuumeiden käyttämiseen.

Myös vankiloissa on pyritty torjumaan tartuntojen leviämistä. Vuonna 2005 vankiloissa tehdyissä testeissä (1 073 kpl) todettiin vain kaksi uutta HIV-tartuntaa. (Kriminaalihuoltolaitoksen ... 2005). Vangeista yli puolet kärsii huumeongelmasta. Noin joka neljännellä vangilla on todettu olevan virussai-raus, joka on saatu suomensisäisen huumeen käytön takia. (Vankien tervey-denhuollon kehittäminen 2002.)

Huumeiden ongelmakäyttöä voidaan arvioida niin ikään sosiaali- ja ter-veyspalveluiden päihdetapauskentöiden avulla. Vuonna 1987 huumeiden käyttöä havaittiin neljällä prosentilla asiakkaista, vuonna 1991 viidellä, vuon-na 1995 11 %:lla ja vuonna 1999 15 %:lla. Viimeisimmässä vuonna 2003 teh-dyssä laskennassa huumeiden käyttäjien osuus oli lisääntynyt 21 prosenttiin. Kannabista käytti lähes viidesosa, amfetamiinia 17 prosenttia ja opiaatteja jo-ka kymmenes. Alkoholilla oli kuitenkin yleisin päihteistä, sillä yhdeksän kym-menestä käytti sitä. Eri aineiden sekakäyttö oli lisääntynyt edellisestä lasken-nasta. Myös naisten osuus asiakaskunnassa oli kasvanut. Hieman yli neljännes asiakkaista oli naisia, kun ensimmäisessä laskennassa (1987) heitä oli 16 pro-senttia. (Metso & Nuorvala 2004.)

Vuonna 2005 opiaattien vuoksi päihdehoitoon hakeutuneet huumeasiakkai-den osuus kasvoi yhä edelleen. Heidän osuutensa oli 37 prosenttia. Buprenor-fiinin takia hakeuduttiin huomattavasti enemmän hoitoon kuin heroinin takia (buprenorfiinin ongelmakäytöstä ks. Virtanen 2005). Ekstaasi, kokaiini tai LSD esiintyivät harvoin ensisijaisina ongelmapäihteinä. Sen sijaan 14 prosent-tia asiakkaista mainitsi täksi aineeksi kannabiksen. Asiakkaat olivat yleensä miehiä (70 %), iältään nuoria aikuisia (keski-ikä 28 vuotta), perhesuhteiltaan yksin eläviä, heidän koulutustasonsa oli matala ja työttömyys oli yleistä. Joka kahdeksas oli asunnoton. Hoitoon hakeuduttiin usein jonkun viranomaisen ohjaamana. Runsas kolmasosa (37 %) hakeutui oma-aloitteisesti. Poliisiin mai-

nittiin vastanneen hoitoonohjauksesta kolmessa prosentissa tapauksista. (Kuussaari & Salonen 2006.)

Eri viranomaisrekistereitä yhdistämällä tehdyn tutkimuksen perusteella on arvioitu, että vuonna 2002 pääkaupunkiseudulla oli 5 300–7 800 amfetamiinin tai opiaattien ongelmakäyttäjää. Valtakunnallisella tasolla kovien huumeiden käyttäjiä arvioitiin olevan 16 000–21 000, joista amfetamiinien käyttäjiä oli 70–75 %. Ongelmakäyttäjien määrällinen kasvu näyttäisi olleen nopeinta 26–35-vuotiaiden ikäluokassa ja pääkaupunkiseudun ulkopuolella. Myös opiaattien käyttö näyttäisi lisääntyneen. (Partanen ym. 2004.)

Piikkihuumeiden käyttäjien keskuudessa tehdystä tutkimuksesta käy ilmi, että heidän elämäntilanteensa on monella tapaa ongelmallinen. Monet elävät sosiaalisesti syrjäytyneinä tai ainakin sen vaarassa ja kärsivät heikosta koulutuksesta, työttömyydestä, asunnottomuudesta ja useista sairauksista. (Partanen ym. 2004.)

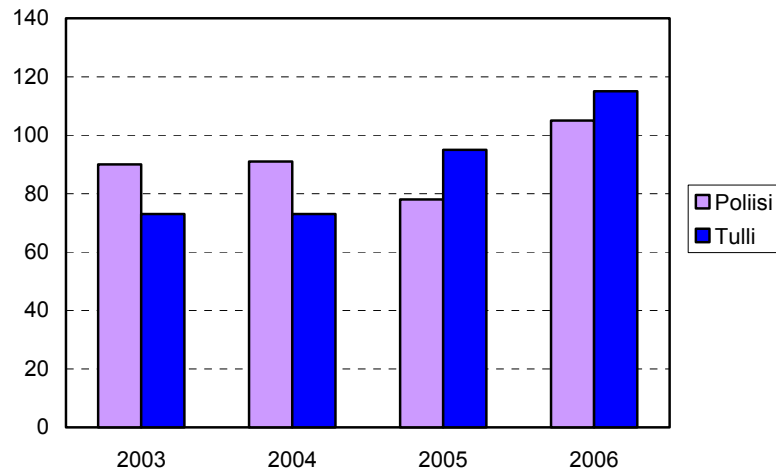
Helsingin yliopiston oikeuskemian osastolla tehdyissä ruumiinavauksissa on viime vuosina löydetty huumausainejäämiä noin 170–180 tapauksessa. Heroinikuolemat yleistyivät 2000-luvun taitteessa, mutta tämän jälkeen ne ovat käyneet harvinaisiksi. (Ks. Vuori ym. 2006.)

8.3 Dopingrikokset

Dopingrikoksella tarkoitetaan dopingaineiden laitonta valmistamista, maahan-tuontia ja levitystä. Dopingaineen hallussapito on rangaistavaa vain silloin, kun hallussapitäjän todennäköisenä tarkoituksena on levittää ainetta laittomas-ti. Dopingaineen käyttämistä ei ole sen sijaan kriminalisoitu. Rikoslain 44 lu-kuun sisältyy myös oma tunnusmerkistö törkeitä ja lieviä dopingrikoksia var-ten sekä dopingaineiden määritelmä. Uudistus tuli voimaan 1.9.2002 (L 400/2002).

Poliisin ja tullin tietoon tulleiden dopingrikosten lukumäärä käy ilmi ku-viosta 65. Dopingrikokset ovat lisääntyneet kuviossa esitettynä ajanjaksona jonkin verran. Vuonna 2006 rikoksia tuli poliisin ja tullin tietoon 27 prosenttia edellisvuotta enemmän. Poliisitilastoihin rikoksia kirjattiin 105, kun taas tullil-le 115. Suurin osa rikoksista on ollut perustunnusmerkistön mukaisia doping-rikoksia. Niin törkeitä kuin lieviäkin dopingrikoksia on ollut kymmenisen pro-senttia. Vuonna 2006 törkeitä dopingrikoksia tuli poliisin ja tullin tietoon yh-teensä 20. (Ks. taulukko 34.)

Dopingaineiden tarkoituksena on parantaa fyysistä suorituskykyä tai kas-vattaa lihasmassaa. Tästä syystä aineita käytetään urheilussa ja kehonraken-nuksessa. KRP:n arvion mukaan omaan tai lähipiirin käyttöön tarkoitettuja pieniä hormonivalmiste-eriä tuodaan yleensä maahan postitse. Vuonna 2005 poliisi ja tulli saivat takavarikkoon 115 784 dopingaineeksi luokiteltua ainetta. Vuonna 2006 *tullin* takavarikoima dopingainemäärä kasvoi voimakkaasti. Kun vuonna 2005 se takavarikoi 108 290 tablettia tai ampullia, vuonna 2006 vas-taava luku oli yli 11 miljoonaa (11 957 923). Näin suuri määrä selittyy yhdellä Itäisen tullipiirin tekemällä yksittäisellä takavarikolla, joka sisälsi yli 11 mil-joonaa tablettia ja/tai ampullia. (Tullihallitus.)

Kuvio 66 Poliisin ja tullin tietoon tulleet dopingrikokset vuosina 2003–2006
Lähde: Tilastokeskus.

Taulukko 34 Poliisin ja tullin tietoon tulleet dopingrikokset vuosina 2003–2006

	2003		2004		2005		2006	
	Poliisi	Tulli	Poliisi	Tulli	Poliisi	Tulli	Poliisi	Tulli
Dopingrikos	69	51	59	60	67	83	82	99
Törkeä dopingrikos	10	18	12	5	5	4	8	12
Lievä dopingrikos	11	4	20	8	6	8	15	4
Yhteensä	90	73	91	73	78	95	105	115

Lähde: Tilastokeskus (luvut saatavissa vuodesta 2003 lähtien)

Yhteenveto

- Tilastoitu huumausainerikollisuus lisääntyi voimakkaasti 1990-luvulla, mutta tällä vuosituohannella kasvu on taittunut. Vuonna 2006 poliisin tietoon tuli edellistä vuotta vähemmän huumausainerikoksia. Kaikkien huumausainerikosten määrä vähentyi kahdeksan prosenttia, mutta törkeiden huumausainerikosten määrä kasvoi sen sijaan 17 prosenttia. Suurin osa huumausainerikoksista on nykyisin huumausaineen käyttörikoksia. Vuonna 2006 niitä oli lähes 8 500, perustunnusmerkistön mukaisia huumausainerikoksia oli noin 4 200 ja törkeitä huumausainerikoksia oli 657.
- Huumausainetilanteen kehitys näyttää samanlaiselta myös muilla mittareilla kuvattuna. Useiden kyselytutkimusten mukaan huumeiden kokeileminen ja käyttö lisääntyi 1990-luvulla, mutta vuosituohannen vaihteen jälkeen on ollut havaittavissa selviä merkkejä kasvun tasaantumisesta. Myös huumeiden käytöstä aiheutuneet haitat, kuten HIV-tartunnat ovat vähentyneet. Tästä huolimatta huumeiden ongelmakäyttäjien tilanne on monella tapaa vaikea ja sosiaalinen syrjäytyminen ilmenee muun muassa asunnottomuutena ja työttömyytenä.